

KENYERES ZOLTÁN: HARMADIK CSÖNGETÉS Visszahumanizálási kísérletek 2010–2018

Van a könyvespolcomon egy könyv, nagyjából az irodalomtörténeti munkák közepe táján, melyet ha a Nyugat folyóiratról, a lap harmadik nemzedékéről, vagy éppen Babitsról, esetleg Horváth Jánosról írok, gyakran leveszek. Ilyenkor hosszú hetekig, míg el nem készülök az aktuális dologgal, nem kerül vissza a helyére. Nagyalakú könyv, A/5-ös méretű zöld borítóval, 2004-ben jelent meg, az alcíme szerint válogatott tanulmányokat közöl, *Korok, pályák, művek* a címe. Ez a könyv kapott nemrég társat maga mellé, szintén nagyalakút, szintén A/5-ös méretűt, de kék borítóval, *Harmadik csöngetés* a címe, az alcíme kissé talányos: *Visszahumanizálási kísérletek 2010–2018*. Alighanem egymás mellé kerül a két kötet, mivel a szerzője mindkettőnek Kenyeres Zoltán.

A Savaria University Press által 2018-ban kiadott gyűjtemény az ELTE professor emeritusának elmúlt kilenc évben született írásait tartalmazza, s már pusztán a szövegek mennyiségében megmutatókozó termékenység is tiszteletet ébreszt. Az Arany Jánossal való fiktív találkozást megidéző bevezető írás után a szövegek két nagy csoportra tagolódnak. Az elsőbe, melynek címe is (*Mesék korokról, művekről, pályákról*) visszautal a 2004-es kötetre, szaktanulmányok kerültek korábbi ismerős témakörökből: a századforduló időszakának eszmetörténeti és periodizációs kérdéseiről, Babitsról és Kosztolányiról, egy Szomorj-elbeszélésről, Lesznai Anna nagyreányéről, Gyergyai Albert és a Nyugat kapcsolatáról, Sárközi György egyik regényéről, több tanulmány a Nyugat harmadik nemzedékének tagjairól (Sötér Istvánról, Weöres Sándorról, Rónay Györgyről), valamint a drámaíró Hubay Miklósról. A gyakorlott Kenyeres-olvasó — miként (legalábbis szeretné ezt gondolni) jelen sorok írója is — nemcsak az irodalomtörténeti életmű folytonosságaira figyelhet fel, hanem a hangsúlyáthelyezésekre is, a fókuszpontok finom kimosztására. Véleményem szerint ilyen az 1902-es évszám kiemelése a kelet-közép-európai modernség lehetséges kezdődátumaként, mely a magyar irodalmi modernség bevett korszakjelölő dátumainál is korábbi periódushatárt jelöl ki, vagy a Richard Rorty írniaelmélete mellé finoman kitétt kérdőjel a Babits és Kosztolányi pályáját ezúttal a derű, a tragikum és a románc fogalmai mentén értelmező tanulmányban. Kenyeres korábbi írásaiban az amerikai filozófus kon-

cepciója volt ugyanis alapja a metafizikus Babits és az ironikus Kosztolányi szembeállításának, most viszont éppen a Rorty által meghatározott „ironikus” kategóriáját nem érzi kellően pontos elnevezésnek. Mindez talán apróságoknak tűnik, valójában azonban a tekintélyként hivatkozott szerzőkkel szembeni kritikus és egyben önreflexív gondolkodói magatartást jelez.

A kulcsszövege ennek a blokknak, de tulajdonképpen — ahogy ezt a borítón olvasható alcím is kiemeli — az egész könyvnek a Falusi Mártonnak címzett *Levél a visszahumanizálásról*. A címével Heidegger nevezetes *Humanizmus-levelet* is asszociálól szöveg (egyébként az első nagy szövegegység legrövidebb írása, valamivel több mint másfél lap) az irodalomról való gondolkodásban és az irodalomtudományos beszédmódban sürget lényeges változásokat. Az utóbbi évtizedek irodalomelméleti „bummja” után egy olyan olvasásmód kialakításának igénye fogalmazódik meg ebben az írásban, mely az irodalmi szöveg mögött meglátja annak szerzőjét mint embert, és saját véleményének, ítéletének megfogalmazása során sem függeszti fel azokat az emberi tényezőket, amelyek saját megértését meghatározzák: „Próbáljuk meg visszahumanizálni az irodalomról való vélekedéseket, vissza a szubjektivitást is magában foglaló, társalgási értékmezőbe az eldologiasodott, kívülségbe vált objektivitás elől” — írja Kenyeres (232.), s lényegében könyvének valamennyi írása példázza és igazolja irodalomértői célkitűzésének létjogosultságát. A „visszahumanizálás” tehát lényegében a szigorúan szaktudományos, a nagyközönség számára gyakran érthetetlen beszédmód kimosztását jelenti az esszé irányába, és — kimondatlanul — visszatérést a második és harmadik Nyugat-nemzedék értekező prózájának irodalom-, nyelv- és világszemléletéhez. Minden korábbinál hangsúlyosabban jelenik meg ugyanis az értelmező szubjektuma az irodalomtörténeti tárgyú írásokban is, személyes emlékek, személyes hangú és hangulatú megállapítások színezik a könyvet, mint például Kosztolányi és a gyermek Weöres Sándor találkozásának felidézése: „A gúnyos, cinikus, délceg Kosztolányi nézte a lötyögős nadrágú kis ványadékot, és tíz perc alatt megérezte a csodát.” (211.)

A könyv első fele tehát főként a magyar és kelet-közép-európai irodalmi modernség második világháború előtti periódusára koncentrálna, noha a harmadik nemzedék életművének és Hubay Miklós drámáinak interpretációjával át is lépi ezt a történelmi korszakhatárt. *A Könyvek,*

nevek, arcok cím alatt összegyűjtött írások pedig már a kortárs irodalom és irodalomtudomány befogadásiáig vezetnek el. Az írások műfajából fakadóan (visszaemlékezések, születésnap-i méltatások, recenziók, kritikák) még inkább előtérbe kerül az irodalomértő személyisége, még expliciten lesz tárgyhöz, az olvasott könyvekhez és a könyvek szerzőjéhez való személyes viszonya. Mégsem a sokszor hallott anekdoták gyűjteményét kapjuk, hanem egy sajátos olvasásmódot (különösen a Krasznahorkai László és Nádas Péter műveiről írt kritikákban), a kollégák és barátok arcképeinek, műveinek ismertetése során pedig az utóbbi évtizedek gondolkodás- és mentalitástörténetének szubjektív vázlata bontakozik ki. És nem mellékesen egy tudós(ön)portré körvonalai rajzolódnak ki egyre markánsabban, egy olyan gondolkodóé, aki saját tudományterületének legújabb fejleményeire és a kortárs irodalom alkotásaira is nyitott, de elméleti irányokba és iskolákba besorolhatatlan, önálló irodalomtudósi és -kritikusi karakterrel rendelkezik. Kenyeres Zoltán számára az irodalom és az irodalomtudomány nem saját köreibbe visszahúzódó szellemi elitizmust jelent, hanem a társadalmi közegébe beágyazott, azzal folytonos interakcióban lévő közösségi cselekvést, legelemibb formájában pedig kritikát jelent. Ennek jegyében fogalmazza meg aktuális társadalmi és politikai változásokra vonatkozó bírálatait, melyek szellemi horizontját legtitiztábban a kötet záró, *Utószó helyett: Lukács, Marcuse, liberalizmus* című írásában fejt ki.

Hogy a magyar irodalomtudomány *Harmadik csöngetés* című kötetben meghirdetett „visszahumanizálása” mennyire lesz sikeres, nem tudom, de abban biztos vagyok, hogy Kenyeres Zoltán újabb kötetével a 21. századi magyar eszszépanoráma jelentős részletekkel gazdagodott. (*Savaria University Press, Szombathely, 2018*)

SZÉNÁSI ZOLTÁN

„SZERETVE TISZTELT FŐCSATÁR” Mándy Iván válogatott levelezése

„Jó író, saját színvonala alatt, levelet se tud írni” — fogalmazta meg Mándy Ivánról annak idején egyik jóbarátja, Lakatos István költő. A megjegyzés már csak azért is érdekes, mert Mándyról sokáig úgy tartották, hogy nem igazán szeretett levelet írni. Ezt a közvélekedést (és néhány mást is) részben cáfolja a *Mándy Iván válogatott levelezése* című kötet, amely tavaly, az író születésének 100. évfordulójára jelent meg a Magvető Kiadónál. A Darvasi Ferenc által összegyűjtött

anyagból ugyanis kiderül, hogy — annak ellenére, hogy tényleg nem maradt fenn sok levele — nagyon is jókedvű, frappáns levélíró volt, aki sajátos stílusát és humorát akkor sem vetkőzte le, ha épp nem novellát, hanem csak egy egyszerű, hétköznapi levelet fogalmazott.

Az időrendi sorrendben össze rendezett levelezés 1946-ban kezdődik, amikor Mándy még csak huszonnyolc éves volt, és éppen Tasson töltötte idejét mint kosztos vendég. Sajnos az ezt megelőző időszakból nem is maradtak fenn levelek, pedig nyilván nagyon izgalmas lenne megismerni a kamaszodó Mándy Ivánt, ahogy az sem érdektelen, hogy mit élt át a második világháború alatt, és hogyan töltötte azt az időszakot, amikor katonaszökevényként kellett bujkálnia. A kötet nyitó szövegei mindenesetre így is nagyon érdekesek, mivel az örök úriembernek tartott írónak megismerhetjük egy másik arcát; a laza, szókimondó, gunyoros, nők után futkosó huszonéves oldalát. „Nagyszerű nőügyek is akadtak, bár inkább az ügyek voltak nagyszerűek, mint a nők.” (9.)

A kötetbe összesen 234 levél került be, mind ebből azonban csak 68 származik Mándy Ivántól. Bár jobb lenne többet olvasni tőle, a válogatott levelezés értékéből ez mit sem von le, hiszen izgalmas látni a környezetének reakcióit is: az Újholdasok körének — például Rába Györgynek vagy Nemes Nagy Ágnesnek — humoros kommentárjait, barátnőjének, Tóth Juditnak, majd feleségének, Simon Juditnak a gyengéd szavait, valamint a szerkesztők, műfordítók, íróársak és ismeretlen rajongók visszajelzéseit, gratulációit. „Szeretve tisztelt Főcsatár! Ezúton. (A Kossuthdíjnak, hogy mándys lett.) Ölel: Esterházy Péter”. (300.) A kötetet tovább színesítik a fényképek és a dedikációk is (utóbbiból meglepően sok fennmaradt), valamint Darvasi Ferenc alapos és értő lábjegyzetei, amelyek révén szélesebb képet kaphatunk Mándy életének eseményeiről, a művekről, amelyekről szó esik a levelekben, és azokról az emberekről is, akik az író környezetében mozogtak.

A kötet főként Mándy életének és pályájának utolsó három évtizedét öleli fel, mivel nemcsak az 1946 előtti időszakból, hanem az azt követő nehéz évekből is jócskán tűntek el levelek. Így nem tudhatunk meg szinte semmit például az egyik legkeményebb korszakáról, a 1949 és 1955 közötti évekről sem, amikor be volt tiltva, így nem jelenhettek meg művei. Beszédesek azonban ezek a hiányok is, amelyek nemcsak erre a kötetre jellemzők, hanem a korszakból fennmaradt más írók levelezésére, naplóira is. Szobotka Tibor feljegyzései közül például az '56-os eseményekre vonatkozók tűntek el nyomtalanul.

„Hol az ötvenhatos, szívem?” — jegyezte fel a füzetekbe Szabó Magda, nem sokkal férje halála után, amikor naplóját olvasta (Szobotka Tibor: *Bánom is én. Naplók 1953–1961*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2019).

Meglehetősen összetett kép rajzolódik ki azonban az érett és sikeres Mándy Ivánról. Sorra követhetjük köteteinek megjelenését, filmes munkáit, majd a díjakat, amelyeket egymás után zsebelt be. Ahogy azt Darvasi Ferenc is megfogalmazta az utószóban, a leveleket olvasva nem tűnik úgy, mintha Mándy „a pálya szélén” lett volna, ahogy azt sokan gondolják. Nagyon is foglalkoztatott író volt, sok szövege jelent meg, és külföldön is nagy volt az érdeklődés iránta. Számos külföldi szerkesztővel, újságíróval tartotta a kapcsolatot, és sokszor konzultált műveinek fordítóival is, akik nemegyszer rajongásból kezdtek bele írásainak átültetésébe.

A válogatott levelezésben a legizgalmasabb persze az, hogy közelebb kerülhetünk Mándyhoz, jobban megismerhetjük a személyiségét, életmódját és munkamódszerét is. Megtudhatjuk például, hogy milyenek voltak a törzshelyei, például a Darling vagy a Sűthmer, képet kaphatunk az öt körülvevő irodalmárokról, a nőügyeiről, a házimunkában való jártasságáról (vagy éppen hiányosságáról), és aranyos beceneveiről is (mert volt ő Cicuska, Ciculi I., Négernagyapó és Csimpi is).

A legtöbb levelet egyébként — érthető módon — életének két legfontosabb szereplőjével, Tóth Judittal és Simon Judittal váltotta. Előbbi 1960–64 között volt a barátnője, és bár később az útjaik elváltak, azért még írtak egymásnak. Simon Judittal 1967-ben házasodtak össze, és főként abban az időszakban leveleztek, amikor felesége fél éves ösztöndíjjal a bázeli egyetemen tanult. Mándy a legnagyobb kedvvel (és a leghosszabban) láthatólag ennek a két nőnek írt. Ezek közt a levelek közt több olyan is van, amely már szinte novellába hajlik, igazi mándys megfigyelések és párbeszédnek színesítik őket. És bár a magánéletükről nem sok titok derül ki, Mándy munkamódszeréről annál többet elárulnak ezek a részletek, például világossá válik, hogy nem egyszer csinált irodalmi hőst azokból az emberekből, akik körülvették őt. (Szerk. Darvasi Ferenc; *Magvető*, Budapest, 2018)

FORGÁCH KINGA

DRAGOMÁN GYÖRGY: RENDSZERÚJRA

Ha Dragomán György új kötettel jelentkezik, az fontos esemény a magyar irodalom életében. A *Rendszerújra*, amely a második novelláskötete,

a szerző életművében is jelentős állomás. Összhangban a korábban megjelent művekkel, fehér és fekete betűket látunk a piros-fehér háttérű borítón, ami különleges eleganciát kölcsönöz a könyvnek.

Az alcím szerint minden novella egy-egy szabadulástörténet. Ez azt jelenti, hogy nem csupán a szabadság és a szabadságra való törekvés lesz a novellák tárgya, hanem a csattanó általában a szabadulás mozzanatát jeleníti meg. Ez azonban nem válik egysíkúvá, mert Dragomán elbeszélései különféle világokban játszódnak, számtalan elbeszélői technika megfigyelhető (akárcsak a formai sokszínűség tekintetében), a bravúros fordulatok és az írói kreativitás színessé teszik a válogatást. Ezek a novellák megállnak önmagukban is, nem csupán egy kompozíció darabjai — mégis van közöttük valamilyen összetartó erő, amely nagyon finoman (az író részéről jó érzellemmel) fűzi egybe a kötet történeteit.

A *Rendszerújra*ban nincsenek ciklusok, sorrendben olvasva őket mégis feltűnik egy belső rendszer; az egymás után következő novellák általában a bennük megalkotott világ alapján csoportosíthatók. Az első két novella (a *Menedék* és az *Átkelés*) például metaforikusnak tekinthető, de az ezt követő *Lokátorállomás* és *Gát* című történetek a realitás és a transzcendencia határán játszódnak, és Dragomán ezekben a darabokban néhány, a thriller film műfajából származó kliisé formál művészzetté. Vannak olyan esetek, amikor a novellák a szereplők szerint csoportosíthatók: ilyenek az „angyalos novellák”, a *Szakadás* és a *Papírpohár*. Van, amikor a novellák kronoposza az összetartó erő; a *Cigiszünet*től a *Valhalláig* a történetek egy lehetséges jövőben játszódnak, és ezek a novellák magabiztosan támaszkodnak a science fiction hagyományaira és műfaji sajátosságaira. De nem veszítenek irodalmi értékükből sem, hiszen például a *Rendszerújra* című novella egy olyan világban játszódik, amely egyszerre idézi fel Orwell 1984 című regényét és a brit antológia-sorozat, a *Fekete tükör* (*Black Mirror*) világképét. Témája is hasonló: kiszabadulni a rendszerből, a végletekig irányított életből, akár a halál árán is; a zuhanás végpillanatáig, amíg a rendszer újraindul és nem képes a szabályzásra, addig az ember szabaddá válik. A rendszer persze feláll, a zuhanó ember pedig meghal — de szabadsága megmarad halálában.

Nemcsak a lehetséges világokban, hanem a politikai rendszerekben is elveszítheti az ember a szabadságát. Ceaușescu diktatúrája alatt, az irányított szavazás és a manipulált gyermekek körében játszódik a *Puskák vagy galambok*, míg a *Foxtrott* háttérét az 1956-os események adják.

A *Vér* című novella ismét Orwell egy regényét idézheti fel, ezúttal az *Állatfarmot*: az elbeszélés túléles parabola arról, hogyan keseríti meg a politikai csatározás az életet, hogyan semmizik ki az igazság fogalmát, miközben azok élettere pusztul legerőteljesebben, akik kénytelenek a csatározások alatt élni. Az egyperces novellák tradíciója is feléled, a kötet öt összefüggő darabja (*Első, Mesterség, Jégkrém, Víz, Kés*) az elnyomó rendszerek jellemző szereplőit (vallatókat és ártatlan meghurcoltakat) mutatja be. Ezek a minimalizmus stílusát képviselő történetek jól megválasztott epizódokat használnak fel, és valószínűs portrékat hoznak létre.

Az abszurditás jelenik meg az *Átváltozás* című, Kafka azonos című szövegével párbeszédet folytató novellában, míg a groteszk minőségjegyek is megfigyelhetők a kötetben (például a *Hangár, Rutinfeladat, Beavatkozás* vagy *Teve* című történetekben). Vannak olyan elbeszélések is, amelyeket a narrátor nézőpontja köt össze; többek között a gyermeki szemszögből való megírás határozza meg *A látogatót*, *A feltalálót*, a *Rakéta* és *Az ikrek* című történeteket, és említésre méltó, hogy ezek a novellák — talán a gyermeki nézőpont miatt — nehezebben felfejthetők, ezáltal nagyobb teret adnak az értelmezésnek, mint a politikai és közéleti témákra érzékeny elbeszélések — bár például a *Riport* egy menekülttáborban játszódik, és ugyancsak összetett olvasatot alakít ki a befogadóban. Gazdagon árnyalt a *Varicella Zoster* és a *Csendkirály*, amelyek erősen kapcsolódnak a testérzékelés és -leírás problematikájához, ugyanakkor a művészi és írói létre való reflexió is kiolvasható belőlük: utóbbiban azt ismerhetjük meg, milyen nehéz is olykor írni: „Csendkirály nagyon kicsi, a fejében lakik, a szájamban alszik, a nyelvem alatt. Ha megmozdítom a nyelvem, felébred és beszélni kezd, legyél csendben, mondja, hallgass, mondja, ne beszélj, mondja.” Ha ilyen szemmel olvassuk ezt a novellát, akkor az elbeszélő saját szabadulástörténetével szembesülünk.

Dragomán György *Rendszerűjra* című novelláskötete mindent összevetve izgalmas, sokszínű és olvasmányos állomása az életműnek, egy gyakorlott író biztos kézzel írt gyűjteménye. (*Magvető*, Budapest, 2018)

BARÁTH TIBOR

CZIGÁNY GYÖRGY: TÉLIKÉK

Czigány György legújabb verseskötete, a *Télikék* nem véletlenül játszik rá Arany János utolsó korszakát fémjelző ciklusának címére, hiszen az *Őszikék*hez hasonlóan létösszegző jellegű. A kötet

ilyen módon történő beágyazása irodalmi hagyománykeretbe pedig tematikai értelemben is körülhatárolja a verseket. Czigány kötetében az elmúlás fölött folytatott kontemplációjában, meditációjában az elmúlás misztériuma, az ismeretlenség táplálta kétségek és kérdések is megjelennek. A halál gondolatával, valamint a mások elvesztésének élményével való megbirkózás azonban egyúttal a hit próbatétele is.

A kötet egysorosok gyűjteményével indít, melyekben apró életképek, bölcséleti kérdésfeltevések és aforisztikus gondolatok sorjáznak. A négy rövid ciklus közül, melyek az egysorosokat tömörítik, a napszakoknak az emberéletre vetített klasszikus szimbolikáját hordozzák (*Hajnal, Dél, Este, Éjjel*). Sokatmondó, hogy ezek közül leginkább az utolsó, *Éjjel* című ciklusban szaporodnak meg a kérdés formájában föltett egysorosok.

A *Télikék* korántsem egyszólamú kötet. A hit, a kételkedés, az étellel való számvetés tematikája révén végig alapvetően jelen van a visszaemlékezés mozzanata, amelynek tárgya éppúgy lehet idilli, mint tragikus. Az idilli emlékek mindig a fény motívumával és az ifjúsággal tartanak erős kapcsolatot, mint azt az *Orpheus-éj* című vers egyik sora érzékelteti: „(...) örökké nap süt az álmaimban.” (91.) Az ifjúkort, a múltat megjelenítő emlékek és hangulatok néha felkavaró intenzitással törnek föl a versekben. A kamasz- és fiatalkori világot felidéző, immár időn kívülre helyeződött emlékek azonban nemcsak fényt, hanem vitalitást, sőt néhol szelíd erotikumot is hordoznak. Az emlékezés másik, borús oldala ugyanúgy jelen van a versekben; néhol akár tárgyilagos, majd nem szikár formába van beleszórítva a mások elvesztésének fájdalma, hogy az elmondhatóvá váljon, például a *Riport* című versben.

A szerettektől, az emlékektől való búcsúzás tematikája mellett a befelé figyelésnek van egy másik iránya is. Az élet elhagyására való rituális fölkészülés is versek formájában jelenik meg, amint a *Gyászjelentés hátlapján* (55.) című szöveg is tanúskodik róla; de az elmúlásnak mint szükség-szerűen bekövetkező ténynek sajátos, fanyar megfogalmazása is akad: „Ami van képtelen a nincsre, / de megadja magát. Reményünk / így áruulás, hiszen nekünk nem / jut más, csak a fertőtlenített / folyosók zsákutcája”. (*Napozó kutya*, 57.)

Az emlékezés imaginárius volta és a múlt visszahozhatatlanságának ténye önkéntelenül is értékhiányként jelenik meg. Az emlék bár sokszor fénnel teli, mégis szubtilis, homályos; „képzelt ami volt, pára, füst már, / hömpölyögteti az ezüst ár — / testünkben égnek, ők mi letünk, / a láthatatlan ég felettünk / és ami nincs,

már az is benne / mintha a mélység énekelne.” (51.) Azonban nemcsak a látás, hanem más érzékek is megmozdulnak az emlékezés egy-egy erőfeszítése során; a *Bútor, villanyfényben* a szaglás ingerével köti össze az emlékezet töredékeségét, azt, ahogyan önmaga hiányait igyekszik kipótolni. „Nem tudni: emlék-e a rózsailles, vagy / a fiókban rekedt levegő tényleg vigyázza / egykor kipréselt szirmok lelkeit?” (101.)

A pusztulás természetéről való hosszas gondolkodás ugyancsak aforisztikus meglátások formájában csúcsosodik ki a kötet vége felé; a végső tanulság azonban csak sztoikus beletörődés nyelvéen szólhat: „Nem egyszerre halunk meg: Szakadatlanul.” (*Vázlat egy monológhoz*, 107.) A sokszor hangulatilag-tartalmilag komor, búcsúzó hangvételi szövegek közé oldásként néhol csipetnyi derűvel, (nyelv)játékossággal megírt skiccek kerülnek, mint a *Versautomata* rövid, párszavas történetei.

A kötet záróverse, a *Chaconne* nemcsak szerkezeti elhelyezkedéséből fakadóan kerül hangsúlyos helyzetbe, hanem az azt megelőző, esszéisztikus zene- és művészettörténeti kommentár révén is, amely azonban egyszerűen és személynél életút vonatkoztatási rendszerében is elhelyezi a szöveget. Megtudhatjuk belőle, hogy a *chaconne* mint zenei forma mit jelentett Bach számára, hogy milyen elvont tartalmat, érzelmvilágot képes hordozni, s hogy versformaként használva mit jelent a költőnek. Bár mind Bach, mind Czigány számára azzal az indulattal és gyásszal áll összefüggésben, amely a feldolgozhatatlan veszteségérzésből fakad, a *chaconne* „[n]em requiem, nem gyász-zene, hanem hatalmas, gyönyörű emlékmű.” (111.) Mindkettejüknek ahhoz kell e forma, hogy az érzésekről és indulatokról a maguk nyelvén, zenében vagy szövegben beszélni tudjanak. A forma mint olyan „életből fakadó életet” hordoz (112.), hiszen „[a]z egymást átölelő s az egymástól elszakadó variációk beszédesen jelenítik meg a lélek mélységeinek édenét és poklát, létezésünk csodáját és hiábavalóságát.” (Uo.) Hiszen a természetnek a gyáson és a halálon is fölülemelkedő, emberi ésszel felfoghatatlan, dinamikus rendje „az Úristen irgalmatlan szeretetét” (116.) jelképezi. (*Szent István társulat*, Budapest, 2018)

TANOS MÁRTON

LACKFI JÁNOS: LEVÁGOTT FÜL

A magát inkább rövidtávfutónak tartó Lackfi János számtalan verseskötet és rövidebb próza után ezúttal vállalta a maratont, és első „nagy-

regényében” két fiatal küzdelmét mutatja be a szenteskedés és képmutatás ellen, a hitelességért és önmaguk megtalálásáért.

Nehezen lehetne besorolni Lackfi regényét, hiszen ugyanúgy lehetne ifjúsági regényként, mint felnőtt irodalomként olvasni, briliánsan szórakoztató és könnyen olvasható nyelve miatt népszerű irodalomként, de gondolati mélysége miatt magas irodalomként. Nyelvelfogásában posztmodern, de kerekdedségénél fogva inkább klasszikus. A szöveg valahol a kategóriák között lebeg, ebben mutatkozik meg érettsége és eredetisége, és az, hogy igényt tart az élet teljes keresztmetszetére. A két főhős tudatrajzában láttelelet kapunk korunk kultúrájának teljes spektrumáról, olyan rejtet kánonokról és diskurzusokról is, melyeket talán nem tartunk túl sokra, mégis alapjaiban határozzák meg valóságtapasztalunkat, ítéleteinket, cselekedeteinket, főleg a fiatalokéit. Ilyenek például a filmek, videojátékok, az ezoterizmus, népieskedő nemzetieskedés, idős emberek mantrázó „a mai fiatalok”-ozása, facebook, politikai korrektség és cigányozás, összeesküvés-elméletek, pornográfia, városi legendák, és sorolhatnánk. Lackfi talán azért használja fel ezeket írásaiban, mert nem egy tárgy-szerű képet akar elénk tárni a társadalmunkról, hanem azokat a tudatokat kívánja ábrázolni a legmegfelelőbb eszközökkel, melyek ebbe a társadalomba szorultak bele. Mi is zajlik úgy igazán az emberi fejekben, milyen mítoszok és hitek irányítják mindennapjainkat?

Zalán története azzal kezdődik, hogy talál az ablakpárkányán egy levágott emberi fület, és ez a nem mindennapi találkozás teljesen kifordítja életének normális medréből. Ez az alapbeállítás nagyon alkalmas arra, hogy a szöveg bemutassa az emberi elme kínlódó kreativitását, hiszen serdülő lévén Zalán sok mindent tud már, és sok értékes véleménye van (például igen pontos képet alkot a felnőttek világáról), de sok mindent még jótékony homály fed, ahol mítikus lények laknak. A nem ismert tartomány még olyan nagy a fejében, hogy kénytelen közhelyekre és a kreativitására alapozni, egy kicsit költőnek lenni, hogy képes legyen tájékozódni. Zalán még ösztönösen használja a nyelvet, hogy megszeli a világot és megtalálja benne identitását. Persze küzd a nyelvvel, ahogy mindannyian: „Az van a beszéddel, hogy egyáltalán nem pontos dolog, elkezdsz mondani valamit, rögtön más lesz belőle, de lehet, hogy csak az én agyam van így huza-lozva, speciális véglény vagyok.” Zalán hosszan tartó pokoljárása közben, melyben felfedezhetjük a tékozló fiú történetének elemeit, számtalan elgondolkodtató rész van. Itt csak egyre utalnék, melyben egy kölcsönkapott Playboytól próbál

megszabadulni a főhős, és amely nagyon megvilágító módon mutatja meg korunk hajlamát arra, hogy virtuális kapcsolatokba meneküljön: „Bizonyos értelemben a szőke lány sokkal jobb ismerősöm volt, mint az osztálybeli lányok, hagyta magát nézni, és én sem kaptam félre a tekintetemet, olyan hosszan nézhettem, amilyen hosszan akartam, aztán történt közöttünk, ami történt, és eszembe jutott, hogy ez csak egy rossz magazinribanc, besuvasztottam az ágy alá, de megint elő kellett kotornom, és megint visszadobnom a pokolba, se vége, se hossza nem volt a hercehurcának.” Ez a rész talán afelől is elgondolkodtatja az embert, hogy ha egy élettelen képpel ilyen személyes kapcsolatba tudunk kerülni, akkor mennyire lehetünk biztosak abban, hogy szerelmünk tárgyát nem csak mi képzeljük el.

A vak Lili története nem olyan fordulatossá és dinamikus, mint Zaláné, de amit elvesztünk a vámon, visszakapjuk a réven. A vizualításra oly nagy hangsúlyt fektető korunkban kiemelt jelentőséggel bír Lili beszéde, aki vakságából adódóan különleges módon érzékeli a valóságot, és tragédiája távolról sem az, hogy vak, hanem hogy lépten-nyomon szembesülnie kell az emberek sunyi sajnálkozásával, képmutatásával. Nagy szánakozásunkban nem vesszük észre, hogy mi is vakok vagyunk az élet misztériumára, nekünk is van egy nem ismert tartomány, amit csak kitapogatni tudunk, és Lili, néha úgy tűnik, mintha jobban látna, mint mi, akik elfelejtettünk már nézni: „Díjaznám, ha affektálás helyett megtanulnátok nézni a csipás szemetekkel, és elmesélni, mit látok. Mert hiperszánalmas, amikor faggatni próbálok valakit a látványokról, és annyit képes kinyögni, hogy a mézskő, hát, olyan világos ízé, a folyó meg csillog, a járda koszos, a házak magasak. Ennél már én is többet látok.” — majd gyönyörűen és érzékletesen beszél látványokról, melyeket soha nem láthatott. Lackfi János meg tudja mutatni, hogy a nyelv, mely bár önmagában vak, és jelei jobbra más nyelvi jelekre mutatnak bizonyos elméletek szerint, mégis képes közel hozni valamit, amiről nincs érzéki tapasztalásunk. Lili egyik szeretnének halálát is a nyelv által dolgozza fel, a hangok leírásának egy gyönyörű metaforáradatában találja meg gyászának feldolgozhatóságát, önmegváltását és identitását.

Összességében az a két lazán összefüggő történet, melyet a könyv elmesél, távolról sem mondható könnyűnek, sokkal inkább gyászosnak és szívszorítósnak, mégis fel-felnevetünk olvasás közben a szöveg bámulatos nyelvi leleménye és pontosságá miatt, és mert folyton ismerős tapasztalatokkal találkozunk, melyeket új színben mutat fel nekünk, és nem ítélkezik sem a szépen, sem a visszataszító dolgok felett. Talán

ebben lelhetjük fel Lackfi írásművészetének legnagyobb teljesítőképességét, hogy műalkotásként tudja bemutatni a valóságot minden szomorúságával, örömeivel, szépségével és borzalmaival. Így egy olyan külső, ítélkezéstől mentes és megbocsájtó szemszögből szemlélhetjük az élet változatos formáit, hogy a végén ki tudjuk mondani mindenre: „legyen!” (*Helikon*, Budapest, 2018)

PÁLI ATTILA

FR. MARIE-MICHEL OCD: A VÉGTELEN SZOMJAZÁSA Szentháromságról nevezett Élisabeth élete, portréja

A *Kármel látóhatára* című sorozatban megjelent kötet Jean-Pierre Cattenoz avignoni érsektől származó előszavát olvasva az ember meglepődve kapja a fel a fejét, a szöveg szerint ugyanis a 20. század katolikus lelkiségét a kármelita hagyományon belül elsősorban Lisieux-i Teréz határozta meg, a 21. század viszont Dijoni Erzsébeté lesz, aki immár „magával sodor egy egész generációt” (10.). Ez az értékelés annak számára is megkerülhetetlenül fontossá teszi Erzsébet alakját, aki keveset hallott róla, vagy talán csak annyi értesüléssel rendelkezik, hogy a 20. század folyamán a legnagyobb teológusok is (például Hans Urs von Balthasar) önálló könyvet szenteltek a Szentháromságról nevezett fiatal kármelitanak. A könyv összességében meggyőző Erzsébet (a magyar kötet következetes és fordítói előszóban megindokolt névhasználata szerint Élisabeth) kiemelkedő jelentőségéről, noha elsősorban intellektuális igényű életrajznak minősíthető.

Életrajzi jellegéből adódóan a kötet természetesen főként Élisabeth életén kalauzol végig, gyermekkorának környezetétől és eseményeitől egészen 1906. november 9-én, huszonhat éves korában bekövetkezett haláláig. A könyv kármelita szerzője igyekszik realista igényű és eleven jellemrajzot készíteni hőséről, különösen nagy hangsúlyt helyez temperamentumosságára, makacsságot súroló határozottságára, céltudatosságára (54.), nőiességére (81.) és zenei tehetségére, s előszeretettel esetleli társasági körben, barátai között és természeti környezetben egyaránt megnyilvánuló életszeretétét (110.). A jellemrajzot szerencsés módon korrajz egészíti ki, a szerző egyebek mellett betekintést nyújt a korabeli francia katolicizmus világába, a janzenista színezetű moralizáló korabeli jelenségeire és a moralizáló vallásosságban túllépni próbáló törekvésekre. A korabeli társadalmi és egyházi viszonyok bemutatása sohasem válik igazán részletessé, de ahhoz mindenképpen elegendő, hogy

az egyéni életút áttekintése szélesebb távlatba helyeződjön.

Ugyanilyen hasznosak azok a megállapítások, amelyekkel a szerző a két legnagyobb modern francia kármelita, Teréz és Élisabeth összehasonlítására vállalkozik (ehhez képest a másik két óriás, Edith Stein és Marie-Eugène atya teljesen háttérbe szorul a kötetben). Nemcsak az tudható meg a könyvből, hogy noha Élisabeth korában a francia kármelita kolostorok még gyanakodva és fenntartásokkal viszonyultak a Teréz-féle kis úthoz, a dijoni Kármelben nem volt jelen ez a bizalmatlanság, de a két szent teológiai üzenetének megértéséhez is fontos támpontokat kapunk. A szerző szerint Teréz főként az isteni irgalom tanítója, Élisabeth ellenben az isteni közelségé és az isteni bennlakozásé, s ezért kitüntetett módon a mindennapok szentje lehet (84.), aki sajátos módon tudja megnyitni a Kármel lelkeségét másoknak (146.). Az isteni közelségről, jelenlétről és bennlakozásról szóló tanítással összefüggésben Élisabeth-nek a belső imára vonatkozó megfontolásai is szóba kerülnek, s így a kortörténeti tájékoztatáson és lelkesítőteológiai útmutatáson túl a kötet számos helyütt akár egyéni lelki olvasmányként is használható, amihez remekül hozzájárulnak a jól megválasztott és sokszor hosszú idézetek.

A könyv megközelítésmódjával kapcsolatban további három mozzanat emelhető ki. Egy-egy fejezetben időnként felbukkannak jelentős kármelita és nem kármelita szerzők (Conrad de Meester vagy Paul Evdokimov), akik gazdagítani tudják

az Élisabeth-ről rajzolt portrét. Másodsorban a szerző saját szerzetesi ismereteit, főként a szerzetesi képzés területén szerzett tapasztalatait is mozgósítja Élisabeth életútjának pontosabb megvilágítása érdekében, de közben sohasem válik szubjektívvé vagy tudálékossá. Végül néhány idézett szöveg esetében behatóbb és részletesebb elemzésre is vállalkozik, s behatóbban megvizsgálja Élisabeth egy-egy levelének nyelvezetét, szókészletét és fordulatait, annak érdekében, hogy bemutassa tanításának új vonásait és egyediségét. Csak ritkán követ el olyan hibát, amely mindig fenyegeti a szentéletrajzok szerzőit (fontosnak tartja például, hogy a babáit imádkozni tanító Élisabeth már kisgyerekkorában tanújelét adta misztikus irányultságának), sokkal gyakoribbak az érett és finom megállapítások, például az, hogy Élisabeth életének nagy fordulatai mindig az Eucharisztiahoz fűződő viszonyához kapcsolódnak (71.), vagy az, hogy betegségének előrehaladásával Élisabeth egyre gyengédebb és gondoskodóbb lett, s egyre nagyobb érdeklődést táplált mások iránt (251.). Kiegyensúlyozottságánál fogva a kötet kitűnő bevezetést nyújt Élisabeth lelki és teológiai világába, amelynek feldolgozása és gyümölcsöztetése a jelek szerint Magyarországon még várat magára, hiába került 2016 októberében a fiatalon elhunyt kármelita a szentek sorába. (Ford. Mézner Mariann; *Sarutlan Kármelita Nővérek*, Magyarszék, 2016)

GÖRFÖL TIBOR

Ady Endre temetése

SOMMAIRE*Centenaire de la mort d'Endre Ady*

- ZOLTÁN KENYERES: L'importance d'Endre Ady de nous jours
 SÁNDOR BAZSÁNYI: Sur les poèmes d'Ady
 BALÁZS GÖRFÖL: Force et faiblesse
 ZSUZSANNA MÁTÉ: L'œuvre et la figure d'Ady dans l'interprétation de Sándor Sík
 ■ Poèmes de Judit Ágnes Kiss, Eszter Láng et István Vörös
 ■ Entretien avec l'historien de la littérature László Szörényi
 ■ János Térey (1970–2019). Nécrologies par Sándor Bazsányi et József Lapis

INHALT*Hundertjahrfeier des Todes von Endre Ady*

- ZOLTÁN KENYERES: Die Bedeutung von Endre Ady heute
 SÁNDOR BAZSÁNYI: Über die Gedichte von Ady
 BALÁZS GÖRFÖL: Kraft und Kraftlosigkeit
 ZSUZSANNA MÁTÉ: Das Ady-Bild von Sándor Sík
 ■ Gedichte von Judit Ágnes Kiss, Eszter Láng und István Vörös
 ■ Gespräch mit dem Literaturhistoriker László Szörényi
 ■ János Térey (1970–2019). Nekrologe von Sándor Bazsányi und József Lapis

CONTENTS*Centenary of the Death of Endre Ady*

- ZOLTÁN KENYERES: The Importance of Endre Ady Today
 SÁNDOR BAZSÁNYI: About the Poems by Ady
 BALÁZS GÖRFÖL: Power and Powerlessness
 ZSUZSANNA MÁTÉ: The Ady Image of Sándor Sík
 ■ Poems by Judit Ágnes Kiss, Eszter Láng and István Vörös
 ■ Interview with Literary Historian László Szörényi
 ■ János Térey (1970–2019). Necrology by Sándor Bazsányi and József Lapis

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekkszámja száma: OTP V. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA
 KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Alapítvány
 a Közjóért

nka
 Nemzeti Kulturális Alap

Ára: 600 Ft

VIGILIA

SZEMLE

KENYERES ZOLTÁN	Harmadik csöngetés. Visszahumanizálási kísérletek 2010–2018 „Szeretve tisztelt Főcsatár”.
■	Mándy Iván válogatott levelezése
DRAGOMÁN GYÖRGY	Rendszerűjra
CZIGÁNY GYÖRGY	Télikék
LACKFI JÁNOS	Levágott fül
FR. MARIE-MICHEL OCD	A végtelen szomjazása. Szentháromságról nevezett Élisabeth élete, portréja
A SZEMLÉKET ÍRTÁK	Baráth Tibor, Forgách Kinga, Görföl Tibor, Páli Attila, Szénási Zoltán és Tanos Márton

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Mária alakja ma
- Irányzatok a mai egyházban
- Ferenc pápa
- Béres Tamás, Czopf Tamás,
Heidl György, Kovács Zoltán,
Tamás Roland és Terdik Szilveszter tanulmánya
- Falcsik Mari, Gyórfy Ákos,
Halmai Tamás, Lukács Flóra,
Papp-Für János és Vörös István írása

MINISZTERELNÖKSÉG

Nemzeti
Együttműködési
Alap

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.